

Yeni Metinler Yazmak için Sanat

Günel İnce'nin anısına,

Kozlar Yaylası'nın kokusunu giyinmiş...

Ayşe Tülay'ın Karşı Sanat Galerisi'nde açılan sergisi 2014'te açılan "olurolmazolmazolur"dan sonra ikinci kişisel sergisi. Sanatçı, serginin adı "Göğ" kelimesinden başlayarak her işinde zihnimizdeki yerleşik anlam kalıplarını zorlayan müdahalelerle, anlam katmanlarını deşmeye, işler arasında bağlantılar kurmaya davet ediyor izleyiciyi. "GÖĞ" sergisi sanatçının "göğürme", zaman içinde olgunlaşma, filiz verme, üretme iddiasını taşıyor. Göğürmenin geçen zamanın yaptığı "iş", nesnelere ve özneler üzerinde yaptığı etki ve "başkalaşma" anlamı ile izleyicileri de bu değişim-dönüşümün eyleyeni yapmak istiyor.

Sanatsal uğraşısı kesintilerle iki on yıla yayılmış sanatçı, yaşam hikayesini anlatırken dokuma tezgahındaki anneannesinden el almış olduğunu söylüyor -çocukluğunda hane içinde anneanesi, annesi tarafından gerçekleştirilen üretim faaliyetlerinde kendisinin de yamaklık yaptığını ifade ediyor. Kadınlar tarafından yürütülen el sanatları; "zanaat" diye nitelenen dokumalar, kırkyama, dikiş, nakış, iğne oyaları genellikle feminist sanatçıların "iş"lerinde yeni anlam çerçevelerinde karşımıza çıkıyor.

Sergiyi gezerken, sanatçının içinde biriktirmiş olduklarının sergi mekanına sığamamış olduğunu, neredeyse içeriden dışarıya taşıacağını hissettim. Uzun sürmüş bir sessizliğin ardından artık bedende taşınamayan, dile dökülemeyen deneyimlerin, bellekte yer etmiş tortuların sanatsal ifade yollarını arayışını izlediğinizde sergiyi gezmek bir keşif gezisi gibi düşünülebilir. Hemen her gün şiddetin çeşitli biçimleriyle karşı karşıya geldiğimiz bu coğrafyada her birimiz, sanatçılar ve Ayşe Tülay'ın kendisi de dahil olmak üzere hem kurban hem de fail durumundayız. Babanın yasası her yerde hüküm sürüyor, aile kurumu kadınların yaratıcı yeteneklerini baskılıyor. Ayşe Tülay kadından kadına aktarılan geleneksel el sanatlarını bir tür "karşı kültür" alanı gibi kuruyor. Aileden kalan eskimiş kumaşların sökülmesiyle dolanan yumaklar, işlerinin arttığı rengarenk kırpıklarla yazdığı "ÖLDÜRMEK İSTEMİYORUM" yazısı ve kırkyamadan yaptığı sütun böyle bir öbeği oluşturuyor.

Sanatçının önceden sergilediği yapıtlarla yeni çalışmalarının yan yanılığı; kendi başına ve birlikte çağrıştırdığı anlam bağlantılarıyla izleyiciyi bir yer'den başka yer'e götürüyor. Bazen tümüyle şehir, bazen şehrin çeperinden bir manzara zihnimizi tetikliyor; bazen şehrin merkezinde çok bildik sandığımız bir caddenin göç ve şiddet tarihine ilişkin anlatı, bölünerek parça parça ulaşıyor, izleyiciye. Sosyal bilimlerde son yıllarda rağbet gören "Hafıza ya da Bellek Çalışmaları"; toplumsal ve bireysel bellekte yer etmiş yaşantıları deşifre etmek için hafıza mekanlarının, hafıza nesnelere ve bunlarla ilgili anlatıların önemini ortaya koydu. Belki sanatçı da kendisini bir medyum gibi görüyor; tarih ancak kişisel ve kolektif belleğin, bellek mekanlarının, anıtların, bellek nesnelere içinden geçip kırılarak her birimize ulaşabilir... Bu parçalarla yeni bir ürün ortaya çıkarılabilir mi, yeni bir söz söylenebilir mi? Ayşe Tülay'ın arayışlarında belirgin patikalardan biri de bu, kesinlikle.

Ayşe Tülay Marmara Üniversitesi Resim Bölümü'nde tamamlamış olduğu doktora çalışmasında (2021) patriyarka ve şiddetin faileri üzerine çalıştı; feminist düşünce, feminist kuramlar ve feminist sanat üzerine yaptığı okumalarla kavramsal sanatta elzem olan analitik bakış açısını geliştirdi. Onun çalışmalarında feminist sorgulamalarla ilgili izleği izleyebiliriz.

Örneğin, "Şehir" adlı işinde fallik sembelleri kullanıyor; ok, bomba, füze ya da roket... Bu imge dikdörtgen şeklinde tasarlanan her bir hanedeki ataeril mikro iktidarlar, militarist-otoriter politik sistemlerin ajanları ya da süregelen "savaş şöleni"nin seyircileri olarak nitelenebilir.

Sanatçının rehber olarak gezdirdiği mekanların tarihi de ulusal ya da ulus aşırı siyasi çekişmelerin, ticari anlaşmaların, diplomatik ilişkilerin içinde şekilleniyor. Ayşe Tülay bütün bu makro olayların mikro düzlemde örtülerini kaldırmak; olayların çevresindeki perdeleri şeffaflaştırmak istiyor sanki. Gördüğümüz şölen nasıl bir yanılsama? Yanılsamaları nasıl kırabiliriz? Kutsallaştırılmış, gizem ya da büyü ile donatılmış, gözümüzü kamaştıran nesnelere, mekanları, insanları nasıl bu yanıltıcı görüntüden kurtarabiliriz? Bu görüntülerin gerisine nasıl nüfuz edebiliriz? "Demistifikasyon" diye kavramsallaştırılan bu misyon, bilime olduğu kadar sanata da

yüklenmiş. Nitekim, kavramsal sanat yapıtları bilimsel inceleme ve analiz ile sanatsal tasarım, görsel-duyusal teknik ve uygulamaları bir araya getiriyor. “Vizör” adlı “iş”i, “Sakrapol” ve “Yer” le birlikte bir başka öbek olarak görebiliriz. Burada malzemelere kumaşın yanı sıra toprak da ekleniyor. Küresel ölçekte yer değiştirmeler, göçler ve seyahatler, Ayşe Tülay’ın “yerleşmek” yerine uydurduğu “yer-eşmek” kavramıyla ve Mut’taki (Mersin) aile yurduna gidiş gelişlerde topladığı topraklarla oluşturduğu zeminle sanatçının yapıtlarında izleyebileceğimiz yeni bir patika açılıyor, ekolojik açılım. Ölümle yaşam arasındaki döngüde yaşamın savunusunu, “boz-yap”, “kes-sök-yeniden dik”, “dizi oluştur-böl-yeniden diz”, “ileri git-geri-sar” gibi yapı-bozum, yapı-söküm (dekonstrüksiyon) ve yeniden inşa (rekonstrüksiyon), kolaj, brikolaj, yeniden dönüştürme (recycling), demonte ve yeniden monte (kurulum) teknikleriyle, yani sanatıyla yapıyor. Özellikle kumaşla yaptığı işler, Miriam Shapiro’nun **femmage** tekniğini de anımsattı bana.

Ayşe Tülay sergisini annesinin ölümünden birkaç ay sonra gerçekleştirdi. Anne-kız ilişkisi, feminist kuramcılarının ve aktivistlerin hem kendi biyografilerine dair öz düşünümsel değerlendirmelerde hem de toplumsal cinsiyet edinimi ile ilgili feminist kuramsal analizlerde çok tartışılmış bir konudur. Ataerkil bir toplumda anne ile kızı arasındaki ilişki bir yandan ortaklık ve iç içe geçme barındırır; anne, çoğu zaman ataerkinin, babanın yasasının, kocasının ve ailedeki diğer erkeklerin tahakkümü altındadır; aynı zamanda, ataerkil normların kız çocuğuna aktarıcısı konumundadır. Dolayısıyla kız çocuğunun yaşadığı baskı çok yönlüdür; annesinin ve önceki kuşaktan kadınların yaşadığı kısıtlanmışlık, bastırılmışlık duygusu, kendi özgürlüğüne konulan kısıtlarla birlikte katmerli biçimde yaşanır. Kız çocuk bir yandan annesinin bedeniyle ayrılmaz olduğu pre-ödüpal döneme dönmek ister; bir yandan annesinden ayrılmak, bağımsızlaşmak, ayrı bir kişilik olmak ister. Kadın soyundan aktarılan yalnız boyuneğmişlik değil, aynı zamanda direnme stratejileri ve yaşamı savunma stratejileridir; kadınların emeklerinin ürünü olan nesnelere kurdukları yaşam alanlarıdır. Ayşe Tülay öncelikle ailesinde geneolojik bir kazı yaparak annesi, anneannesi ve yaratıcılıkları sınırlanmış tüm kadınlar için mahrumiyet ve mağduriyete dair hissettiği içtepi ile sanatsal üretime yönelmektedir.

Göğ-ermek böyle bir şey olsa gerek; eprilmiş kumaşların dönüştürülmesinde olduğu gibi, bu acılı yaşanmışlıkları sanat yoluyla başkalaştırmak mümkün mü? Nice suskunluk, yavaş şiddet, içe yönelen kızgınlık; öfke yumağı değil de sabır yumağı olarak, yeniden dokunmaya hazır ipler olarak, oynayabileceğimiz renk topları olarak... şiddet faillerini bu toplarla vurup deşifre edebilir miyiz? Ya da parça parça bir araya getirilmiş kumaşlar, kırk yamadan yapılmış bir ışık sütunu ile kadınların görülmez emeğini ve içeride saklanan yaşam enerjisini açığa çıkarabilir miyiz?

Önceki kuşaklardan aktarılan anneanne, babaanne, anne babadan kalan kumaşları yeniden yeniden giymek, giydirmek yeni bir hikâye yazmak değil midir? Her kumaşın dokusu, dokunuşu ve üstüne sinmiş sözler var; demek ki kumaşla sözceler oluşturmak da mümkün; alfabe üretmek de...

Sergideki tüm işlerde arka plandaki tarihi olaylar sanatçının aile ve kişisel tarihi ile kesişimlerinde ifşa oluyor... Ayşe Tülay bu sergide yer alan video-kayıt ve ses düzenlemelerinde ele aldığı göç, göçün seyir defteri, göçün bellek nesnelere gibi konularla ilgili çalışmalarına devam edecek gibi görünüyor. Sanatçının arkeolojik, jeneolojik (soybilimsel) ve belki jeolojik (yerbilimsel) anlam katmanları kazısı ile kapitalist ataerkinin putlarını kırma, gösteri toplumunun mitlerini deşifre etme hamlelerini bekleyeceğim. Bu sergi, Ayşe Tülay’ın sanatsal yaratıcılık için cesaretini topladığını, bundan sonraki işlerinde de Fransız feministlerin “kadın bedenini yazmak” diye niteledikleri “écriture feminine” yordamıyla, kavramsal sanat alanında üreteceği işleri için yeni “topos”lar da yaratacağını muştuluyor. Bu muştuyu el aldığı kadınlar da duyacaktır, eminim.